

Ф95

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ФУРИСТ НАТАЛІЯ ПЕТРІВНА

УДК [811.111+811.161.2]'362.373:[82-343]

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТИМІЗАЦІЇ
В АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТАХ
(на матеріалі казок про тварин)

10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

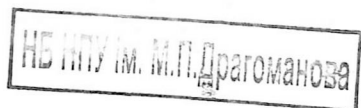
Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

НБ НПУ

Київ -- 2011

100132649

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі порівняльного мовознавства та перекладу Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
Корольова Алла Валер'янівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
завідувач кафедри теоретичної і прикладної
лінгвістики та новогрецької філології

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Тищенко Олег Володимирович,
Рівненський інститут слов'янознавства
Київського славистичного університету,
проректор з наукової роботи

кандидат філологічних наук, доцент
Гурбанська Світлана Олександрівна,
Київський національний університет
культури і мистецтв, завідувач кафедри
теорії та практики перекладу

Захист відбудеться “8” 11 2011 р. 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради К 26.053.15 у Національному педагогічному університеті імені
М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30,
вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “7” листопада 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. С. Толчєєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертація присвячена вивченню лінгвокультурних особливостей інтимізації в англійських та українських казках про тварин. У роботі виявлено універсальний та етнокультурний характер текстових прийомів і мовних засобів інтимізації у фольклорному жанрі казки; визначено мотиваційну основу національно-мовної маркованості інтимізації в англійських та українських казках про тварин; реконструйовано генетичні виитоки інтимізації в англійській та українській мовах.

Сучасна лінгвокультурологія характеризується тенденцією до аналізу мовних одиниць (В. Карасик, В. Маслова, Ю. Степанов, В. Телія), які набули символічного та образно-метафоричного значення в культурі і є зафіксованими у фольклорних текстах. Останнім часом увагу науковців зосереджено безпосередньо на дослідженні національної специфіки фольклорних текстів – артефактів усної словесної творчості кожного народу (В. Пропп), що спирається на розуміння мови фольклору як складного генетичного утворення, де ієрархічно поєднані різнорідні мовні елементи забезпечують його гетерогенну природу і замкнений характер. На сьогодні вже наявні ґрунтовні праці, в яких описано метафоро-символічні (І. Голубовська, В. Жайворонок, В. Красних, О. Крижко, Н. Слухай, О. Тищенко), семантико-стилістичні (Л. Дунаєвська, Т. Жук) та лінгвопрагматичні (Н. Мاستилко, Л. Павловська, Е. Vaughan) особливості фольклорних текстів. При цьому останній аспект зорієнтований на висвітлення їхньої специфіки як особливого типу комунікації, тобто такої мовленнєводіяльній сфери, де колективне авторство характеризується неподільністю суб'єкта й адресата мовлення.

Найпоширенішим жанром усної народно-оповідальної творчості є казки загалом (А. Аарне, В. Вундт, В. Міллер, С. Томпсон) та казки про тварин – генетично найдавніший фольклорний різновид – зокрема (Я. Грім, Г. Гервінус, І. Крук). При цьому казковий світ залишається складним об'єктом спостереження як для фольклористів (Л. Ємельянов, О. Киченко, С. Мишанич, В. Пропп), так і для лінгвістів (С. Богдан, М. Венгранович). Насамперед і донині не з'ясовані способи досягнення морально-повчального (прагматичного) ефекту від прочитання казок про тварин як продуктів певної лінгвокультурної традиції, з-поміж яких *інтимізація* казкового простору є основним механізмом встановлення дружнього контакту між учасниками казкового сюжету. Маючи особливу етнокультурну природу, відображену колективними авторами-носіями різних мов, феномен інтимізації у казках про тварин потребує комплексного аналізу в аспекті тих факторів, що зумовлюють його національну специфіку.

Актуальність дисертації визначається загальною тенденцією сучасної компаративістики до різних типів реконструкцій, одним із яких є міфопоетична реконструкція фольклорних поетично-стильових прийомів. Поєднання зіставно-типологічного й порівняльно-історичного підходів до аналізу національно-культурної символіки інтимізації у різномовних фольклорних текстах сприяє виявленню її закономірностей у функціях текстових прийомів в англійських та українських казках про тварин, а також розбіжностей у мовних засобах їхнього творення і вираження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за напрямом “Дослідження проблем гуманітарних наук”. Дисертаційна робота є складовою частиною наукової теми кафедри порівняльного мовознавства та перекладу Інституту іноземної філології НПУ імені М. П. Драгоманова “Зіставна семантика та проблеми міжкультурної комунікації” (тему дисертації затверджено вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова, протокол № 6 від 5 березня 2009 р.).

Метою дисертаційної роботи є виявлення лінгвокультурних особливостей інтимізації в англійських та українських казках про тварин шляхом аналізу її прийомів та засобів як на внутрішньомовних рівнях, так і в міжмовному плані.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

– визначити теоретико-методологічні засади вивчення інтимізації у фольклорних текстах;

– розробити методiku зіставлення текстових прийомів і мовних засобів інтимізації в англійських та українських казках про тварин;

– здійснити реконструкцію постично-стильових прийомів інтимізації в англійських та українських казках про тварин;

– виявити універсальні й ідіотнічні особливості текстових прийомів інтимізації в англійських та українських казках про тварин;

– проаналізувати національно-культурну специфіку мовних засобів інтимізації в англійських та українських казках про тварин;

– встановити спільні та відмінні тенденції етнокультурної маркованості інтимізації в англійській та українській мовах.

Об'єктом дослідження є інтимізація як явище і процес в англійських та українських фольклорних текстах.

Предмет аналізу становлять універсальні й національно-марковані прийоми і засоби інтимізації в англійських та українських казках про тварин.

Джерельною базою дисертації є: англійські й українські казки про тварин (електронні версії казок, режим доступу: <http://www.sacred-texts.com/neu/eng/efft/efft30.htm>: The Clever Little Bird, Puff-Ball and His Friends, The Turnip Comes Back, Why Hares Have Split Lips, The Fox and the Fish, The Rabbit and the Fox, The Wonderful Hare, Why the Dog Lives with Man, Why Cocks Go to Sleep So Early, The Ant And the Elephant, The Old Dog and the Wolf, The Tell-Tale Wolf, Why the Monkey and the Turtle Are Cold at Night, Gabi's Goats, How Fifty Crocodiles Wanted to Eat Up One Little Rabbit, Why the Spider Has a Thin Waist, Another Little Red Hen, The King of the Cats, The Dog and the Sparrow, Three Little Pigs та тексти українських казок про тварин: за редакцією А. І. Філатової: Коза-Дерева, Колобок; за редакцією І. П. Березовського: Солом'яний бичок, Рукавичка; збірка “Казки про тварин. Українська народна творчість”: Казка про дідового півника і бабину курочку; збірка “Українські казки про тварин”: Журавель і лисиця, Чому зайці сірі, Сірко, Пан Коцький, Польова Миша і міська миша, Як вовк забажав козенят, Циган і ведмідь, Лисичка-Сестричка, Як собака знайшов

собі господаря, Як півник вигнав лиску з зайчикової хатки, Чому гуси миються у воді, коти – на печі, а кури порпаються в поросі, Як чоловік провчив вовка; за ред. О. Гребенюк: Кривенька качечка; електронна версія казки: Вірний пес). Фактичний матеріал дисертації становлять 40 казок про тварин (по 20 казок кожною мовою). Зокрема було проаналізовано 120 фрагментів текстових прийомів інтимізації (по 20 заголовків, зачинів та кінцівок в англійських та українських казках відповідно); 11204 од. мовних засобів інтимізації – одиниць різних рівнів (4366 од. в англійських казках про тварин і 6838 од. – в українських).

Методи дослідження. *Контекстуально-інтерпретаційний метод* застосовано для аналізу функціонального призначення текстових прийомів інтимізації у фольклорному жанрі казки. *Зіставно-типологічний метод* дав змогу виявити спільні й відмінні прийоми та засоби інтимізації в англійських і українських казках про тварин; *структурний метод* – набір опозиційних мотивів й аломотивів інтимізації у досліджуваних текстах. *Методика компонентного аналізу* з елементами *дистрибутивного* сприяла визначенню демінутивних форм, їх значень та диференційних сем, які актуалізуються через зменшувально-пестливі суфікси; *методика трансформаційного аналізу* – національно-культурних особливостей синтаксичних засобів інтимізації в англійській та українській мовах. За допомогою *прийому зовнішньої реконструкції* було проаналізовано національно-культурні й символічні витоки фольклорних поетично-стильових прийомів інтимізації в англійських і українських казках про тварин; на основі *етимологічного аналізу* – визначено історичні форми основних дієслів, які виконують динамічне навантаження казки в англійській та українській мовах. *Кількісно-якісний аналіз* забезпечив об'єктивність здобутих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що у роботі *вперше* встановлено різне синтаксичне оформлення діалогізації фольклорного тексту як основного способу інтимізації казок про тварин (в англійській мові через конструкції з прямим мовленням, в українській – шляхом реплік казкових персонажів); здійснено реконструкцію фольклорних поетично-стильових прийомів інтимізації в англійських і українських казках про тварин; *уперше* визначено текстові прийоми (заголовок, зачин, кінцівку) та мовні засоби (синонімічні й синтаксичні повтори, ЛСГ дієслів, неповні речення, звертання) інтимізації у досліджуваних текстах. Виявлено відмінні національно-марковані засоби інтимізації, зокрема інверсію та антонімічні повтори – в англійській мові; кореневі та префіксальні повтори, словотвірні демінутиви, конструкції із вказівними частками – в українській. Реконструйовано мотиви й аломотиви казкових сюжетів через систему опозицій добрий / злий, живий / мертвий, простий / вельможа, мудрий / нерозумний, ліпний / працюючий, чистий / брудний, щедрий / жадний.

Теоретичне значення дисертації пов'язане з поглибленням основних положень теорії інтимізації як лінгвокультурного феномену, з розробкою прагмастилістичних засад вивчення інтимізації у фольклорних жанрах, з доповненням теоретичних здобутків граматики оповіді, інтерпретативної семантики та стилістики декодування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їхнього застосування у нормативних курсах із порівняльної типології англійської та української мов, лінгвокраїнознавства, лексикології англійської мови, стилістики англійської мови, сучасної української літературної мови (розділи “Словотвір”, “Лексикологія”, “Граматика: морфологія і синтаксис”), стилістики української мови, лінгвістичного аналізу тексту. Емпіричний матеріал дисертації може бути використаний при укладанні перекладних словників із фольклористики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлювалися в доповідях на чотирьох міжнародних наукових конференціях: “Діалог мов і культур” (Київ, 2009 р.), “X Міжнародні славистичні читання пам’яті академіка Леоніда Булаховського” (Київ, 2010 р.), “Сучасні дослідження з іноземної мови” (Ужгород, 2010 р.), “Проблеми зіставної семантики” (Київ, 2011); на двох всеукраїнських наукових конференціях: “Пріоритети сучасної іноземної філології: теорія і практика” (Бердянськ, 2010 р.), “Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених” (Горлівка, 2010 р.), на щорічних науково-звітних конференціях Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Київ, 2009–2011 рр.). Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедри германського та порівняльного мовознавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Публікації. Проблематику, теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження викладено в семи публікаціях: у шести статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, затверджених ВАК України, та тезах доповідей однієї наукової конференції.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (302 найменування, з яких 37 – іноземними мовами), списку довідкових джерел та списку джерел ілюстративного матеріалу. Повний обсяг дисертації – 203 сторінки, основний зміст викладено на 171 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету, визначено завдання, об’єкт, предмет, наукову новизну дисертації, методи дослідження, охарактеризовано фактичний матеріал, теоретичне й практичне значення здобутих результатів, указано форми їхньої апробації і структуру роботи.

У першому розділі “**Теоретико-методологічні засади вивчення інтимізації у фольклорному тексті**” визначено міждисциплінарний характер явища інтимізації та його специфіку у фольклорних текстах; виявлено місце казки у системі інших фольклорних жанрів, розглянуто казки про тварин як семіотичні моделі (жанрові різновиди) фольклорних текстів. Особливу увагу звернуто на фольклорні зоонімації як лінгвокультурні знаки інтимізації у казках про тварин; встановлено мотиваційну основу фольклорних зоонімів у контексті символічних опозицій; розроблено методика зіставлення прийомів і засобів інтимізації в англійських та українських казках про тварин.

Інтимізація розглядається науковцями у культурології як процес формування одного з типів культурного середовища – комфортного, індивідуального (К. Хоруженко, Б. Шифрин), у філософії як процес сприйняття дійсності, що представляє одержувача та джерело інформації крізь призму різних типів свідомості (В. Руднев, О. П'ятигорський) та власне лінгвістиці (С. Денисова, А. Корольова, О. Яскевич), де сформувалася уже концептуальна теорія цього явища з окремими напрямками: *прагматистичним, комунікативно-прагматичним, лексико-семантичним, лінгвонаративним*.

За висновками представників *комунікативно-прагматичного аспекту* (С. Денисова, Г. Почепцов), *інтимізація* співвідноситься зі структуруванням мовленнєвого акту в літературному творі. Тимчасом прихильники *прагматистичного підходу* (Т. Винокур, М. Карпенко) розуміють інтимізацію як сукупність засобів розмовного мовлення, що справляють враження дружнього (спрямованого на одностайності) повідомлення. Вужчий погляд, *лексико-семантичний*, характерний для праць О. Яскевич, яка вважає інтимізацію семантичною категорією, що передбачає пом'якшення тональності у процесі спілкування за допомогою специфічних лексичних засобів. Дотримуючись *лінгвонаративної традиції*, А. Корольова визначає інтимізацію як індивідуальний код письменника, а її метою називає відтворення емоційно-інтелектуального спілкування уявного автора (наратора) і читача.

Аналізуючи погляди науковців щодо онтологічної природи інтимізації, відзначаємо спільність їхньої позиції у тому, що в основу цього феномену покладено процес взаємодії між адресантом і адресатом повідомлення, який передбачає встановлення сприятливої атмосфери для спілкування. Це твердження неодноразово перевірялося на матеріалі художніх текстів. При цьому всі дослідники також одностайні в національній природі інтимізації, витoki якої сягають традиційних культурних артефактів, до яких належить і фольклор.

В американській фольклористиці (D. Ben-Amos) фольклор переважно витлумачується як вербальна символічна взаємодія людей, що безпосередньо стосується процесу інтимізації. Спілкування в цих умовах – це мотивований акт, який включає пізнавальні, виражальні й поведінкові параметри. У вербальному фольклорі маємо справу з мовою, яка є культурно маркованою і яка впливає на формування смислу фольклорного тексту.

Оскільки в дисертаційному дослідженні аналізуються різномовні фольклорні тексти, зокрема такий їхній жанровий різновид, як казки про тварин, то, спираючись на розуміння фольклору американськими дослідниками, визначаємо інтимізацію казкового простору як мовленнєвий акт, учасники якого встановлюють настільки тісний, дружній контакт, що стають єдиним цілим. Основним фактором інтимізації казок про тварин є її мотивація, джерела якої сягають опозицій *добрий / злий, живий / мертвий, цілий / нецілий, простий / вельможя, мудрий / нерозумний, лінивий / працюючий, чистий / брудний, щедрий / жадний*. Ці опозиції мають систему аломотивів, які формують мотиваційні сфери розвитку казкового сюжету і є національно-культурними (Л. Павловська).

Розвиток казкового сюжету пов'язаний із казковими персонажами, наділеними не лише характеристиками тварин, а й їхніми іменами – фольклорними зоонімами. Усі фольклорні зооніми класифіковано за їх індивідуальним статусом (ім'я, стать, вік, зріст, тілесні аномалії, кольорова характеристика), за сімейним статусом (приналежність до родинних відносин), за становим статусом (станові належності) і за локалізацією (приналежність до свого / чужого простору – табл. 1):

Таблиця 1

Класифікація фольклорних зоонімацій

№	Класифікація імен казкових персонажів за:
1	сімейним положенням (англ. Brother Cock / укр. Вовчик-братик)
2	духовними якостями (англ. Tell-Tale Wolf)
3	зовнішнім виглядом (англ. Mufti-tufty Mouse / укр. Солом'яний бичок)
4	соціальним статусом (укр. Пан Коцький)
5	звуковою імітацією (англ. Cock-a-doodle-do / укр. Жабка-скреготушка)
6	локальною приналежністю (укр. Польова миша)
7	способом ходи (укр. Ведмідь-набрідь)
8	кольором (англ. White Rabbit / укр. Сірко)
9	віком (англ. Old Dog)
10	імена-гіпероніми (англ. Spider / укр. пєс)

Фольклорні зооніми є елементами як текстових прийомів, так і мовних засобів інтимізації в англійських та українських казках про тварин, зіставлення яких здійснювалося за розробленою комплексною методикою у кілька етапів.

На *першому етапі* дослідження із англійських та українських казок про тварин виписано інтимізовані діалогізовані фрагменти, що відтворюють ситуацію, до якої залучається читач, і характеризуються особливою організацією фактичної інформації та мовних засобів, за допомогою яких вона викладена. На *другому етапі* застосовано контекстуально-інтерпретаційний метод для аналізу функціонального призначення текстових прийомів інтимізації у фольклорному жанрі казки. Паралельно на основі прийому зовнішньої реконструкції виявлено національно-культурні й символічні витoki фольклорних поетично-стильових прийомів інтимізації в англійських і українських казках про тварин. На *третьому етапі* досить релевантним виявився структурний метод, за допомогою якого встановлено опозиції мотивів й аломотивів інтимізації у досліджуваних текстах. *Четвертий етап* був пов'язаний із визначенням історичних форм основних діслів, які виконують динамічне навантаження в казках про тварин. *Останній етап* спрямовувався на встановлення спільних і відмінних мовних засобів вираження інтимізації в англійських та українських казках про тварин.

У другому розділі “Національно-культурні особливості текстових прийомів інтимізації в англійських та українських казках про тварин” визначено специфіку діалогізації казкового простору як основного способу фольклорної інтимізації, встановлено текстові прийоми діалогізації казок про тварин (заголовок, зачин і кінцівку) як основного способу інтимізації.

Аналіз казок про тварин показав, що основним способом інтимізації казкового тексту є діалогізація, що на текстовому рівні представлена прийомами сильних позицій: заголовку (має ілюкутивну функцію), зачину (вводить читача в систему координат тексту) та кінцівки (відповідає за перлюкутивний ефект).

За тематичним принципом заголовки поділяють на проспективні, ретроспективні та ретро-проспективні (Н. Слухай). Аналізовані заголовки казок про тварин належать до проспективного типу, адже стисло передають інформацію про зміст казки (англ.: *Another Little Red Hen, The Fox and the Fish, Puff-Bull and his Friends*, укр.: *Рукавичка, Сірко Лисичка-Сестричка, Журавель і лисиця, Казка про дідового півника і бабину курочку*).

За семантико-стилістичним принципом (Л. Гетман) виявлено три типи заголовків, спільні для англійської та української мов: 1) персоніфіковані заголовки-словосполучення і речення (англ. *Another Little Red Hen, Why the Monkey and the Turtle are Cold at Night*, укр. *Польова миша і міська миша, Як вовк забавжав козенят*). Українськими національно-маркованими є персоніфіковані композитні та однослівні заголовки (укр. *Коза-Дереза, Колобок*).

Тематична типологія зачинів представлена такими типами: 1) екзистенційно-посесивним (англ. *A poor man lived in the mountains. .. He had no horse, no dog, no cat*, укр. *Жив собі дід та баба. .. І такі вони бідні – нічого не мають!*), 2) екзистенційно-локативно-темпоральним (англ. *Once upon a time there were two brothers who lived in a lonely house in a very lonely part of Scotland*, укр. *Деся за річкою, за лугом, за низеньким перелазом жили собі колись старенькі дідусь з бабусею*), 3) датуально-темпоральним (англ. *Many years ago there were three brothers – the Sun, the Moon and the Cock*, укр. *Довго жили собаки самі собі так, як і досі ще живуть вовки, аж поки не народився такий собака, якому не сподобалося вільне собаче життя*) та 4) зачином із прологом (англ. *An ant met an elephant near a river in the forest*, укр. *Дика коза збудувала собі в лісі хатку і навела там собі діток*).

Національно-марковані зачини: в англійській мові – зачин зі звертанням (англ. *Do you know why the Spider has a thin waist?*) та екзистенційно-темпорально-посесивний (англ. *Once there was a farmer. He had a dog*), в українській – суто екзистенційний (укр. *В одного господаря був дуже вірний пес*) та екзистенційно-локативний (укр. *На болоті в очереті на купині жив журавель*).

Структурно-семантична типологія зачинів є національно маркованою. Виявлено 6 типів зачинів, типових для англійських казок. Ініціальні формули відрізняються порядком слів: вони розширюються або звужуються за рахунок вживання другорядних членів речення, тому в дослідженні наведено всі початкові формули казкових зачинів.

До першої групи належать казки, ініціальна формула яких розповідає про існування головного героя, при цьому час не є визначеним: “The Dog and the Sparrow”: *There was once upon a time a sheep-dog* – Adv + Vper + Num + prep + art + N + art + N, “The King of the Cats”: *Once upon a time there were two brothers* – Num + prep + art + N + Adv + Vper + Num + N.

У казках другої групи ініціальна формула вказує на те, що конкретні події трапилися також у невизначений час: “The Rabbit and the Fox”: *One day a fox saw a rabbit* – Num + N + art + N + Vper + art + N, “The Tell-Tale Wolf”: *One day the Lion fell ill* – Num + N + art + N + Vper + Adj.

Ініціальні формули казок третьої групи свідчать про те, що дія відбувалася в далекому минулому: “Why the Dog Lives with Man”: *Many, many years ago the dog lived in the forest all alone* – Adv + Adv + N + Adv + art + N + Vper + prep + art + N + Pron + Adj, “Why Cocks Go to Sleep So Early”: *Many years ago there were three brothers* – Adv + N + Adv + Adv + Vper + Num + N.

Казки четвертої групи розпочинаються формулою, яка повідомляє читачу про конкретні події у конкретно вказаному місці: “The Ant and the Elephant”: *An ant met an elephant near a river in the forest* – art + N + Vper + art + N + Adv + art + N + prep + art + N, “Gabi’s Goats”: *A poor man lived in the mountains* – art + Adj + N + Vper + prep + art + N.

У казках п’ятої групи розповідь ведеться в теперішньому часі від самого початку й до кінця, що є нетиповим для українських казок: “The Clever Little Bird”: *A little bird comes and sits under a tree* – art + Adj + N + Vpres + conj + Vpres + prep + art + N, “Puff-Ball and His Friends”: *Puff-Ball has no father, no mother and no friends* – N + Vpres + part + N + part + N + conj + part + N.

До шостої групи належать казки, що починаються зі звертання колективного автора, вираженого запитанням, яке передбачає отримання відповіді при подальшому описі казкових подій: “Why the Spider Has a Thin Waist”: *Do you know why the spider has a thin waist* – Vaux + Pron + Vinf + conj + art + N + Vpres + art + Adj + N.

Українські казки про тварин починаються зачином, типовим для української мови. При цьому зачини казок “Кривенька качечка”: *Був собі дід та баба*, “Солом’яний бичок”, “Колобок”: *Жив собі дід та баба* мають спільну формулу: Vper + self + N + conj + N, а зачин казок “Лисичка-сестричка” *Була собі лисичка* та “Рукавичка”: *Був собі дід...* – формулу Vper + self + N.

Розширеною прислівником способу дії є ініціальна формула казки “Як собака знайшов собі господаря”: *Довго жили собаки самі собі* – Adv + Vper + N + self + self. Хоча у зачині казок і не вказаний точний час розгортання подій, проте дієслова *був, жив, була*, вжиті в минулому часі, є свідченням того, що дія відбувалася давно, колись. На відміну від попередніх казок, у яких вказано лише час розгортання дії, зачин казок “Казка про дідового півника і бабину курочку”: *Десь за річкою, за лугом, за низеньким перелазом жили собі старенькі дідусь з бабусяю* і “Журавель і лисиця”: *На болоті в очереті на купині жив журавель, там же, трохи oddalі, жила лисиця* мають інші формули: Adv + prep + N + prep +

N + *prep* + N + *V_{per}* + *self* + N + *conj* + N та *prep* + N + *prep* + N + *prep* + N + *Adv* + *part* + *Adv* + *Adv* + *V_{per}* + N. За рахунок використання обставин місця дії, які вводять формулу, вказується місце подій, хоча і неконкретно. Інші українські казки мають ініціальні формули, які демонструють посесивні відношення між героями казок: “Вірний пес”: *В єдиного господаря був дуже вірний пес* – *prep* + *Adj* + N + *V_{per}* + *Adv* + *Adj* + N, “Пан Коцький”: *В одного чоловіка був кіт старий* – *prep* + *Adj* + N + *V_{per}* + *Adj*, “Сірко”: *В одного чоловіка був собака Сірко – тяжко старий* – *prep* + *Adj* + N + *V_{per}* + N + *Adv* + *Adj*, “Циган і ведмідь”: *В їдному селі близько лісу була дуже велика біда* – *prep* + *Adj* + N + *Adv* + N + *V_{per}* + *Adv* + *Adj* + N. П’ять казок уводять читача безпосередньо до казкових подій і мають такі ініціальні формули: “Польова миша і міська миша”: *Зустрілись одного разу польова миша і міська* – *V_{per}* + *Num* + N + *Adj* + N + *conj* + *Adj*, “Чому гуси миються у воді, коти – на печі, а кури порпаються в поросі”: *Жив раз давно-предавно чоловік* – *V_{per}* + *Num* + *Adv* + N, “Чому зайці сірі”: *На золотім престолі засів всемогутній володар світу* – *prep* + *Adj* + N + *V_{per}* + *Adj* + N + N, “Як вовк забажав козенят”: *Дика коза збудувала собі в лісі хатку і навела там собі діток* – *Adj* + N + *V_{per}* + *self* + *prep* + N + N + *conj* + *V_{per}* + *Pronom* + *self* + N, “Як чоловік провчив вовка”: *Як це Ісус Христос по світі ходив, прийшов до нього вовк і каже* – *Pronom* + *part* + N + *V_{per}* + *V_{per}* + *prep* + *Pronom* + N + *conj* + *V_{pres}*.

Проаналізовані формули виводять казки зі сфери реального часу та простору, визначаючи їх фантастичність. З одного боку, такий зачин вказує на статичність казок, проте трансформація минулого часу в теперішній, представлена у наступних реченнях: *От вони собі і сумують, Аж бачить – а там рубають люди яворці цареві на дворці*, вказує, що у казках розгортається дія. Завдяки вживанню опозицій минулого і теперішнього часів *був собі / каже, пішли / сидить, думали-думали / не вгадають, набридло / каже, стрибнув, закукурікав, помандрував / іде, перейшов* стирається відстань між колективним автором та читачем казки. На відміну від українських казок, в англійських – вся казкова розповідь ведеться в одному часі, тому трансформація часових форм дієслова є нетиповим стилістичним засобом для досліджуваного матеріалу.

Важливим складником лінгвістичної картини світу казок про тварин є характеристика динамічної ознаки особи – референта, яка найчастіше здійснюється дієслівними формами. Чуттєві уявлення про казковий світ народжуються з сюжетної динаміки, основним визначальним елементом якої є рух героя у просторі й часі, тобто динамічна характеристика. Аналіз динамічної ознаки дії у казковому контексті допоміг виявити дев’ять найбільш частотних ЛСГ дієслів, спільних для обох мов: 1) буття (англ. *to live, to be*, укр. *жити, бути*); 2) мовлення (англ. *to call out*, укр. *говорити*); 3) руху (англ. *to walk*, укр. *іти*); 4) активної дії (англ. *to hunt*, укр. *містити*); 5) фізичного стану; 6) сприйняття, думання (англ. *to think*, укр. *думати*); 7) емоційного стану (англ. *to be tired*, укр. *убитись*); 8) етикетних (англ. *to beg*, укр. *дякувати*); 9) звуконаслідувальних / ономатопейчних (англ. *to bark*, укр. *кукурікати*).

**ЛСГ дієслів
на позначення динамічної характеристики дії
в англійських та українських казках про тварин**

№	ЛСГ дієслів	англ. 3820	укр. 5405
1	буття	562	496
2	мовлення / думання	681	731
3	руху / переміщення	1011	1440
4	активної дії	1036	1566
5	на позначення фізичного стану	113	360
6	сприйняття	204	520
7	на позначення емоційного стану і модальності	197	180
8	на позначення етикету	10	103
9	звуконаслідувальних	6	9

Сукупність текстових прийомів заголовку і зачину визначають перлокутивний ефект казки, представлений кінцівкою.

Спільними типами кінцівок для англійських та українських казок про тварин є такі: 1) що закінчують опис події, зображуваних у тексті (*And the six friends still live in that house / Tu мені добро зробив, а я тобі! Та й розпроцались*), 2) які повторюють запитання заголовку (*And that is why hares have split lips now / I від того часу зайці мають сіреньку шерсть*), 3) що іменуються як відкриті (*And the father told the boy to go back to the horse in the field / А посли походились та й кажуть: "От, який малий, та чуть-чуть нас усіх не поїв"*). Лінгвокультурними для української мови є: 1) кінцівки зі звертанням (*Спробуйте і ви простелити, можливо, і вам півень насиле золота!*) та 2) із застосуванням формул з повторами (*Він зарубав косою і став з зайчиком жити та поживати та добра заживати*).

У третьому розділі **"Національно-культурні особливості мовних засобів інтимізації в англійських та українських казках про тварин"** виявлено основні мотиви казкових сюжетів через систему опозицій, що зумовлюють національну специфіку лексико-словотвірних (лексичні повтори та демінутиви) і граматичних (вказівні частки, неповні речення, інверсійні конструкції, звертання та синтаксичні повтори) мовних засобів інтимізації.

Локуція казкового тексту розкривається через систему мотивів сюжетної лінії казки та відповідних аломотивів, які зумовлені національним світосприйняттям, фольклорною традицією представників англійської та української етнокультур.

Одним із основних мотивів у казках про тварин є опозиція *життя – смерть*. Серед казкових сюжетів виявлено більше тих, що зорієнтовані на вектор "життя": англ. *Many, many years ago the Dog lived in the forest all alone... and from that time on the Dog and the Man always live together* [The Dod...], *At that time they all*

lived in the sky... [Why the Cocks...] / укр. *На болоті в очереті на купині живе журавель, там же трохи оддалі жила лисиця* [Журавель і лисиця], *А козенята остались живі і здорові* [Як вовк...]. Хоча зустрілися й сюжетні мотиви, коли казка закінчується смертю одного з персонажів: англ. *Later, Gabi came and killed the wolf* [Gabi's Goats...], *...so that he fell down dead* [The Dog...] / укр. *Розізлилася баба на курочку й зарізала її* [Казка про дідового...], *А лисичка його – гам! Та й проковтнула* [Колобок...].

Логіко-семіотична опозиція **здоровий – хворий** представлена через побажання здоров'я: *Кукуріку, будь здоровий світлий царю* [Казка про дідового півника...], *“Здорові будьте, ремеснички-побережнички”*. Ті: *“Дай, боже, здоров'я!”* [Лис.-сестр...]. Такі формули є характерними лише для української мови. У проаналізованих казках спостерігаються хвороби фізичні, іноді пов'язані з каліцтвом: англ. *One day the Lion fell ill* [The Tell-Tale Wolf...] / укр. *Стали її брати, бачать – у неї ніжка зламана* [Крив. качечка...], *Якось вдарив по ногай та й вломив му одну ногу* [Вірний пес].

Опозиція **цілий – не-цілий** актуалізується через втрату хвоста або вусів та нюху тварини, що часом стають предметом вихвалювання чи обману: англ. *“These are the best whiskers for the medicine”*. *And the Lion cut off the Wolf's whiskers* [The Tell-Tale Wolf] / укр. *“На тобі, хортище-собачище, хвоста, хвоста; да не кусай по жовтому, а кусай по білому”*. *А хорт як укусив, так при самій репиці одкусив* [Лис.-Сестр...].

Специфічну мовну репрезентацію виявляє опозиція **щастя – не-щастя**. Перша виражена через аломотиви радості, задоволення та сміху персонажів: англ. *The hares begin to laugh because they understand that the goats are afraid of them* [Why the Hares...], *But the little Red Hen lived happily ever after* [Another LRH] / укр. *Дуже втішилися зайці і розбіглися по лісі й по полю* [Чому зайці...], *Ті, побачивши, що вона безхвоста, давай з її сміяться* [Лис.-Сестр...]. **Не-щастя** ж асоціюється з аломотивами горя та біди: англ. *only two goats came home that evening and Gabi was very sad* [Gabi's Goats] / укр. *В одному лісі була дуже велика біда* [Циган і ведмідь], *Як заплаче вона тоді* [Крив. качечка].

Герої казок про тварин часто описуються через опозиції **сильний – слабкий, великий – малий**: англ. *The oldest hare says: “We are afraid of everybody, but nobody is afraid of us”* [Why Hares...] / укр. *Коли зустрічає свого найближчого родича – великого, дужого, злого вовка* [Як собака...].

Мотиви **сильний / слабкий, великий / малий** у казках про тварин фігурують паралельно з опозицією **мудрий – нерозумний**: англ. *The elephant tied one end of the rope to his leg and the ant ran off with the other end to the crocodile. The ant tied the rope to the crocodile's neck. The crocodile began to pull; and the elephant began to pull. But the clever little ant only laughed at the silly elephant and the crocodile* [The Ant...] / укр. *“Півнику-братику, вижени мені звіря неслуханого й невиданого”*. *От прийшов півень і каже: “Кукуріку! Іду на ногах в красних сапогах; несучу-несу косу, тобі голову знесу, по самі плечі...Полізай, коза, з печі!”* *Коза впала на піл та й убила* [Коза-Дереза].

Установлено, що свійські тварини розумніші, мудріші й хитріші від диких: англ. *In went the stone and out came the boiling water, all over the old Fox... But the little Red Hen lived happily ever after* [Another LRH] / укр. *Вовк зачав лізти до хліва і вже наполовиши як у хліві, так і надворі. Тай пес загарчав і зляпав за хвіст, а баран розбігся від другої стіни та й у вовкову голову* [Вірний пес].

Актуалізованою в українських казках про тварин є опозиція **чистий – нечистий**. В казці “Чому гуси миються у воді, коти – на печі, а кури порпаються в поросі” ця опозиція виражається через аломотив купання: *Гуси знялися на крила й полетіли у воду. Плавають, купаються, та так їм добре – що аж гогочуть* [Чому гуси...].

В українських казках про тварин наявний мотив **щедрий – жадний**: укр.: *Лисиці студино стало, що вона через свою жадобу влізла в глечик з головою і ніяк не може висунуть звідти голову* [Журавель і лисиця].

Яскраво відображений у казках про тварин і мотив **слуга – вельможа**: англ. *There was once upon a time a sheep-dog, whose master was so unkind that he starved the poor beast* [The Dog ...] / укр. *В єдиного господаря був дуже вірний пес і добре пантрував господарство* [Вірний пес].

Пов'язаною із попереднім мотивом є опозиція **багатий – бідний**: англ. *The White Rabbit has nothing to eat...In the field he sees two turnips...He eats one of the turnips but does not the other...The White Rabbit runs to the Donkey's house...put the turnip on the table and goes home* [The Turnip...] / укр. *Тільки дід простелив плaxту, півник трусонув крильцями, почали з нього сипатися дорожочінності. Сипались до тих пір, поки не заповнили всю хату* [Казка про дідового півника...].

Основна опозиція, що яскраво описує персонажів – це **свій – чужий**, що має універсальний характер для всіх народів світу.

Перехід зі свого простору до чужого зумовлений мотивацією, поштовхом, що виявляється в результаті гоніння персонажа або його бажання подорожувати: англ. *The White Rabbit runs to the Donkey's house* [The Turnip comes back], *The Moon was very angry and he pushed the Cock out of the sky* [Why the Cocks...] / укр. *Та не хотів півник знести яєчка. Розсердився дід і прогнав його. Стрибнув півень на перелаз, закукурікав і помандрував у світ* [Казка про дідового півника], *А він з вікна – та на призьбу, а з призьби – та на землю та й побіг дорогою* [Колобок].

Важливі етапи розвитку казкової оповіді представлені вже на суто мовному рівні лексико-словотвірними та граматичними засобами інтимізації.

До лексико-словотвірних засобів належать лексичні повтори та демінутиви.

Найбільш уживаними типами лексичних повторів у казках є повтори: 1) дієслів (англ. *And he spun, and spun*, укр. *а лисичка тоді вже з півником живуть та поживають і добро наживають*); 2) іменників (англ. *My turnip!* he cries. “*My turnip is back*, укр. *...глядь – у куцику гніздечко, у гніздечку сидить качечка*); 3) прикметників (англ. *An old Fox, crafty and sly*, укр. *Кізочко моя мила, кізочко моя люба*); 4) прислівників (англ. *...pulled harder and harder*, укр. *Добре-добре, прийду*).

До спільних повторів належать синонімічні: англ. *An old Fox had a den in the rocks, on a hill...*, укр. *Діточки мої, козеняточка*; національно-маркованими є антонімічні повтори в англійській мові: *We are afraid of everybody, but nobody is afraid of us* та кореневі: *...глядь – а в них і варенички зварені* й префіксальні *...уже пси гнали – не вигнали* – в українській.

Серед мовних явищ, що виражають “кордоцентричність” ментальності українців, є демінутивно-оцінні форми з пестливим значенням (*дівчинонька, чумаченько, місяченько, худобонька, мандрівочка, коханячко* та багато ін.), а й у прикметниках, числівниках, прислівниках, дієсловах, займенниках, частках (*вірненький, вірнесенький, трійко, додолоньку, додомоньку, спатки, спатоньки, спаточки, спатусі, спатуні, спатуненьки, саменький, тесечки* та ін.).

Особливо насичені демінутивами українські казки, що зумовлено особливостями жанру, а також специфікою читацької аудиторії. Українські демінутиви поділяються на дві групи: 1) I-го ступеня з суфіксами *-ок, -(ч)ик, -ень, -ець (віконце, грибки)*; 2) II-го ступеня – з суфіксами *-ечок-, -ичок, -очок (качечка, зніздечко)*. Вони є основним мовним засобом творення заголовків, зачинів та самого тексту українських казок про тварин.

Усі класи демінутивів об'єднані інтегральною семою зменшувально-пестливого значення. За допомогою вживання зменшувально-пестливих суфіксів *-еньк-, -ечк-, -к-, -енц-, -онц-, -очк-, -(ч)ик-, -ок-, -ичк-, -ець-, -енят-, -ат-, -ус(я)-* на рівні інтегральної семи актуалізуються диференційні семи. Так, суфікси *-ик-, -ок-* мають значення одиницності з відтінком зменшеності: *борщик, кущик, лісок, бичок, вовчик*. Суфікс *-к-* вживається зі значенням зменшувально-пестливого відтінку: *корівка, хатка, мишка, жабка*. Суфікси *-енят-, -ат-* передають значення множинності зі зменшувальним відтінком: *каченята, качата, козенята*. Суфікси *-ечк-, -очк-, -ичк-* не просто передають зменшувальне, а пестливе значення, особливо при звертанні: *качечко, курочко, кізочко, лисичко*. Суфікс *ус(я)-, -ас(я)-* має значення пестливості, особливо при позначенні назв дорослих, пов'язаних родинними зв'язками: *дідусь, бабуся, кумася*. Суфікси *-енц-, -онц-* передають зменшувальне значення: *віконце, веретенце*. Прикметниковий та прислівниковий суфікс *-еньк-* має декілька значень. Так, у словах *низенький, старенький, маленький, простенький* він передає значення зичливості та делікатності, а у прислівниках *біленько, раненько, швиденько, потихеньку* – зменшувально-пестливе значення з відтінком доброзичливості.

До граматичних засобів діалогізації належать неповні речення, звертання та синтаксичні повтори.

Виявлено такі спільні для англійської та української мов типи неповних речень: 1) контекстуальні: англ. *And at last meets a mouse*, укр. *Попереду півень, а за ним ведмідь*, 2) еліптичні а) з пропущеним підметом: англ. *Then rushed up the chimney*, укр. *Добре, кумасю, сьогодні зайду*, б) з пропущеним присудком: англ. *what about our coats*, укр. *Хто, хто у цій рукавичці?*, в) з пропущеним підметом та присудком: англ. *Very bad, Wolf..*, укр. *"Що ви рубаєте?" – "Яворці"*.

Дослідники зосереджують увагу на розгляді інтимізації як способу попередження міжкультурних конфліктів, встановлення зв'язків між адресантом та адресатом (А. Корольова, Н. Формановська). Основна роль при цьому належить звертанням, які є характерною рисою мовлення казкових героїв обох лінгвокультур, відбиваючи культурні традиції народів: англ. *If that's all, dear brother, come to the town with me*, укр. *Приходь, куме, до мене в гості*.

При зіставленні синтаксичних повторів в англійських та українських казках про тварин виявлено такі їхні різновиди: 1) контактний повтор предикативної або об'єктної синтаксем: англ. *Puff-ball has no father, no mother*, укр. *Свекор плаче, свекруха плаче*; 2) повтор простих речень та реплік-відповідей: англ. *Here I am too! Here I am too!*, укр. *“Ану якої?” – “Я по коробу метений, на яйцях спечений...”*; 3) кільцевий повтор: англ. *I am a fox, look at me! I have a rabbit, fat is he!*, укр. *Діточки мої, козеняточка, одмикайтесь, одчиняйтесь; ваша матінка прийшла, молочка вам принесла*. Національно-маркованим є повтор однотипних розповідних конструкцій: укр. *“Нащо різ?” – “кнурі різ”*. – *“Нащо кнурі?” – “Дасть іклів”*. – *“Нащо іклів?” – “Поле зорать”*).

Національно-маркованими засобами є в англійській мові – інверсія, в українській – конструкції із вказівними частками.

Серед англійських *інвертованих* конструкцій виявлено 5 типів: 1) винесення додатка та 2) іменної або дієслівної частини присудка у препозицію до підмета: *What good friends I have!*, *How scared the Little Hen was!*; 3) постпозиційна позиція підметів: *says the other hare*; 4) винесення обставини у препозицію до іменної частини присудка або підмета: *Near the river they see many goats*; 5) винесення обставини у препозицію до присудка: *The wolf at once seized the goats*.

Важливим елементом діалогізації є вказівні частки *ото, он, ось, оце, отсе*. В українських казках конструкції із вказівними частками побудовані за такими моделями: 1) з *ото* (*ото + присудок, ото + підмет, ото + обставина*): *Ото веде його до своєї хати*, 2) з *от* (*от + присудок, от + підмет, от + обставина, от + і*): *От він взяв того сина і убив та й зарив під корито*, 3) з *аж* (*аж + присудок, аж + обставина*): *Довго жили собаки самі собі так, як і досі ще живуть вовки, аж поки не народився такий собака, якому не сподобалось вільне собаче життя*, 4) з *це* (коли *це*): *коли це приходять до нього вовк та й питає*.

Основні значення часток:

- жаль: *Як же мені не плакати!*;
- здивування: *Він як стрельне – аж там от скільки шкур*;
- приголомшення: *Повертаються, бачать – аж у хаті скрізь прибрано, хліб напечений, борщ зварений*;
- хвилювання: *Аж застигла її нічка на дорозі*;
- несподіваність: *Цей Сірко никає по полю: коли це приходять до нього вовк та й питає*;
- роздратування, гнів: *От набіг якийсь вовк та й хотів мене розбити, а я його напудила!*;
- обурення: *От тоді він розсердився...*

Загальні результати дослідження дозволяють зробити такі **висновки**:

Теоретико-методологічна концепція дисертаційного дослідження ґрунтуються на таких основних положеннях: 1) інтимізація має міждисциплінарний характер і розглядається з позицій різних наук, зокрема культурології, філософії та власне лінгвістики; 2) інтимізація має національно-культурну природу, яка найяскравіше виявляється у фольклорних текстах, насамперед в такому їхньому різновиді, як казка; 3) основним способом фольклорної інтимізації є діалогізація; 4) текстовими прийомами інтимізації є сильні позиції казкового тексту: заголовок, зачин та кінцівка; 5) основне завдання інтимізації у казках про тварин – відтворення ефекту емоційно-експресивного спілкування читача з уявним колективним автором і казковими персонажами.

Запропонована методика зіставлення англійських та українських інтимізованих фольклорних текстів виявилася ефективною передусім у визначенні національно-мовної специфіки текстових прийомів та мовних засобів вираження інтимізації у досліджуваному жанрі.

За структурою інтимізації фольклорних текстів співвідноситься з системним мовленнєвим актом, що складається з таких комунікативних етапів: 1) інтенції (маніфестованої або латентної), 2) інтимізованого зачину, 3) мотиву казки, 4) змісту казки (локуції), 5) перлокуції.

Основним способом інтимізації є діалогізація казкового простору, яка має різне синтаксичне оформлення у зіставлених мовах (в англійській мові – це конструкції з прямим мовленням, в українській – релікві казкових персонажів) і репрезентується як на текстовому рівні (за допомогою прийому сильних позицій: заголовка, зачину та кінцівки), так і на мовному (шляхом системи опозицій, які є джерелом мотивації казкового сюжету і зумовлюють національно-марковану специфіку лексико-словотвірних та граматичних засобів) рівнях.

З-поміж текстових прийомів інтимізації основне навантаження виконує заголовок як посередник між текстом і читачем, який дає останньому установку на сприйняття інформації. Виявлено спільні типи заголовків: персоніфіковані заголовки-словосполучення та заголовки-речення. В українських назвах казок є й персоніфіковані однослівні заголовки.

Діалогізація казкового простору залежить від зачину казки, який характеризується національною специфікою, суть якої розкривається через систему координат, притаманну для англійських і українських казок. Характерними і для англійських, і для українських казок про тварин є чотири типи початків (екзистенційно-посесивний, екзистенційно-локативно-темпоральний датувально-темпоральний, зачин з прологом). Суто екзистенційний та екзистенційно-локативний типи зачинів виявлено лише в казках української мови, а зачин зі звертанням та екзистенційно-темпорально-посесивний – в англійських казках про тварин. Проте ініціальні формули зачинів є абсолютно різними в кожній із мов, які визначають динамічний розвиток сюжету казки. В англійських казках про тварин вся казкова розповідь ведеться в одному часі, на відміну від українських, де спостерігається трансформація часових форм дієслів.

Динамічна ознака дії у казковому просторі здійснюється також за допомогою дієслів, які у роботі скласифіковано у 9 ЛСГ: 1) буття (екзистенціональності), вжиті переважно в недокоханому виді; 2) мовлення; 3) руху: на позначення ‘переміщення по суші’, ‘переміщення в повітрі’ та ‘переміщення по воді’; 4) активної дії; 5) сприйняття, думання; 6) ‘фізичного стану’, 7) ‘емоційного стану’; 8) етикету; 9) звуконаслідувальні.

Локуція казкового тексту розкривається через систему мотивів сюжетної лінії казки та відповідних аломотивів, які зумовлені національним світосприйняттям, фольклорною традицією представників англійської та української етнокультур.

Перлокутивний ефект інтимізації залежить від кінцівки. Спільними типами кінцівок для англійських та українських казок про тварин є такі: 1) що закінчують опис події, 2) які повторюють запитання заголовку, 3) що іменуються як відкриті. Лінгвокультурними для української мови є: 1) кінцівки зі звертанням та 2) із застосуванням формул з повторами.

Особливу функцію виконують повтори як мовні засоби інтимізації. Це дієслівні повтори на позначення руху, буття, існування, стану, мовлення та думання, активної дії; іменникові, прикметникові та прислівникові. До спільних повторів належать кореневі та синонімічні, типово українськими є префіксальні повтори, тоді як в англійських казках наявні антонімічні повтори.

Національними маркерами інтимізації в українських казках про тварин є демінутивні форми, утворені за допомогою суфіксів зі спільною семою ‘зменшувально-пестливого’ значення. Творення ж демінутивних слів в англійській мові відбувається аналітичним способом шляхом лексичних одиниць зі значенням ‘зменшеності та ласкавості’: “little”, “small”, “tiny”, “dear”, “kind”, “lovely”.

Характерним елементом діалогічного мовлення української казки є модальні вказівні частки “ото”, “он”, “ось”, “оце”, “отсе”. Діалогізація ж англійської казки виражається переважно на синтаксичному рівні інверсією.

Перспективами подальших досліджень є зіставлення прийомів і засобів інтимізації в інших фольклорних текстах (баладах, билинах, легендах та переказах) та виявлення їх національної специфіки.

СПИСОК ОПУБЛКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Фурист Н. П. Структура інтимізації як мовленнєвого акту / Н. П. Фурист // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Серія 9 “Сучасні тенденції розвитку мов”. – Вип. 4. – С. 269–273.

2. Фурист Н. П. Інтимізовані звертання як інтенціональні маркери фольклорних текстів / Н. П. Фурист // Вісник студентського наукового товариства Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов : матеріали Всеук. наук.-практ. конф. молодих учених “Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем”. – Горлівка : Вид-во ГДПІМ, 2010. – Вип. 25. – С. 100–103.

3. Фурист Н. П. Міждисциплінарний характер інтимізації як феномена комунікативної лінгвістики / Н. П. Фурист // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. пр. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2010. – С. 255–263.

4. Фурист Н. П. Способи, прийоми і засоби інтимізації мовленнєвого акту комунікації / Н. П. Фурист // Система і структура східнослов'янських мов : зб. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 2. – С. 276–285.

5. Фурист Н. П. Особливості фольклорної інтимізації / Н. П. Фурист // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. пр. – Ужгород : “ТІМРАНІ”, 2010. – Вип. 8. – С. 557–561.

6. Фурист Н. П. Засоби діалогізованого авторського мовлення в українському фольклорі / Н. П. Фурист // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур (пам'яті Леоніда Булаховського) : зб. наук. пр. : спец. вип. – К. : Київський університет, 2010. – С. 143–151.

7. Фурист Н. П. Національна маркованість лексичних повторів в англійських та українських казках про тварин / Н. П. Фурист // Проблеми зіставної семантики : зб. наук. пр. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2011. – С. 234–241.

АНОТАЦІЇ

Фурист Н.П. Лінгвокультурні особливості інтимізації в англійських та українських фольклорних текстах (на матеріалі казок про тварин). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2011.

У дисертаційному дослідженні запропоновано новий комплексний підхід до зіставно-типологічного вивчення способів, прийомів та засобів інтимізації в англійських та українських казках про тварин; розроблено методiku зіставлення текстових прийомів та мовних засобів інтимізації у фольклорних текстах неблизькоспоріднених мов; здійснено реконструкцію поетично-стильових прийомів інтимізації в англійських та українських казках про тварин; визначено діалогізацію як основний спосіб інтимізації в англійських та українських казках про тварин; виявлено універсальні й ідіоетнічні особливості текстових прийомів інтимізації в англійських та українських казках про тварин; проаналізовано національно-культурну специфіку мовних засобів інтимізації в зіставлених фольклорних жанрах; встановлено спільні та відмінні тенденції етнокультурної маркованості інтимізації в англійській та українській мовах.

Ключові слова: інтимізація, казки про тварин, спосіб діалогізації, національно-культурна специфіка, текстові прийоми, мовні засоби, етнокультурна маркованість.

Фурист Н. П. Лингвокультурные особенности интимизации в английских и украинских фольклорных текстах (на материале сказок о животных). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.17 – сравнительно-историческое и типологическое языковедение. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2011.

Диссертация посвящена исследованию интимизации в английских и украинских сказках о животных. В работе предложен новый подход к сопоставительно-типологическому изучению способов, приемов и средств интимизации в английских и украинских сказках о животных; раскрыты особенности фольклорной интимизации; разработана методика анализа текстовых приемов и языковых средств интимизации в сказках о животных сравнимых языков; определена диалогизация как общий способ интимизации в английских и украинских сказках о животных; выявлены общие текстовые приемы сильных позиций интимизации (заглавия, начала и конца); проанализированы языковые средства интимизации: лексико-словообразовательные (ЛСГ глаголов, лексические повторы, деминутивные формы) и грамматические (неполные предложения, обращения, синтаксические повторы, инверсия, конструкции с указательными частицами) в английских и украинских сказках о животных; определены общие и отличные тенденции этнокультурной природы интимизации.

Теоретико-методологическая концепция исследования базируется на основе следующих положений: 1) интимизация – это междисциплинарный феномен, имеющий как культурологическую, философскую, так и лингвистическую природу; 2) интимизация соотносится со структурой системного речевого акта; 3) интимизация выражается при помощи специфических способов, приемов и средств в разных лингвокультурах; 4) основным способом интимизации в фольклорных текстах является диалогизация, которая образуется путем текстовых приемов сильных позиций, а также при помощи лексико-словообразовательных и грамматических языковых средств.

Диалогизация сказок зависит от зачина, его национальной маркированности, суть которой раскрывается через систему координат, характерную для английских и украинских сказок. В работе установлено 4 типа зачинов (экзистенциально-поссесивный, экзистенциально-локативно-темпоральный, дательно-темпоральный и зачин с прологом). Чисто экзистенциальный и экзистенциально-локативный типы выявлены в украинских сказках, а зачин с обращением и экзистенциально-темпорально-поссесивный – в английских. При этом инициальные формулы зачинов являются абсолютно разными в каждом из языков. В английских сказках о животных все сказочное повествование ведется в одном времени, а в украинских – четко прослеживается трансформация видо-временных форм глаголов.

В процессе исследования было установлено, что приемы сильных позиций (заглавие, начало и конец) – это общие текстовые приемы интимизации в английских и украинских сказках о животных, представленные на языковом уровне национально-специфическими языковыми средствами. Общие лексико-словообразовательные средства интимизации включают ЛСГ глаголов, отвечающих за динамическую сторону сказки, а также лексические повторы, подчеркивающие важные этапы развития сказочного сюжета. Особенно ярко национально-специфические особенности интимизации сказок проявляются в украинском языке в употреблении деминутивных форм.

К общим грамматическим средствам интимизации относятся неполные предложения и синтаксические повторы. Лингвокультурной особенностью английского языка является употребление инвертированных конструкций (фокусируют внимание читателя на важных элементах текста), а украинского – конструкций с указательными частицами (способствуют имитации дружеского непосредственного общения коллективного автора и читателя).

Ключевые слова: интимизация, сказки о животных, способ диалогизации, национально-культурная специфика, текстовые приемы, языковые средства, этнокультурная маркированность.

Furyst N. P. Linguistic and cultural peculiarities of intimisation in English and Ukrainian folk texts (on the basis of animal fairy tales). – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in Philology in speciality 10.02.17 – Comparative, Historical and Typological Linguistics. – M. P. Dragomanov National Teacher Training University, Kyiv, 2011.

The thesis outlines a new comprehensive approach to contrastive and typological study of intimisation methods, devices and means in English and Ukrainian animal fairy tales; it introduces a new methodology for contrasting analysis of textual devices and language means of intimisation in unclosely related languages folk texts; it presents the reconstruction of the poetical and stylistic means of intimisation in English and Ukrainian animal fairy tales; determines dialigisation as the common method of intimisation in English and Ukrainian animal fairy tales; characterizes universal and idioethnic peculiarities of intimisation textual devices in English and Ukrainian animal fairy tales; analyzes national and cultural specifics of the intimisation linguistic means in compared folk genres; deals with common and distinctive tendencies of the ethnic and cultural intimisation markedness in English and Ukrainian languages.

Key words: intimisation, animal fairy tales, the way of the dialigisation, national and cultural specifics, textual devices, linguistic means, ethnic and cultural markedness.

Підписано до друку 04.10.2011 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 55.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 050-525-88-77